

Texto

**EUSKAL LIBURUAREN I. ERAKUSKETA,
BILBON (1935)**
(Gerrak zapuztutako ekimen itxaropentsua)

Literatur orbelak

Udazkenak, orbeltzaren lehenengo zantzuekin batera, literatur usaineko orbel bi opesten dizkigu urtero: alde batetik, Literatur Nobel saridunaren izena; eta, bestetik, Durangoko Liburu Azokaren kartelaren iragarpena. Aurton, Alicia Munro kanadar idazlea gailendu da nazioarteko literaturan, eta Literatur Nobel saria lortzen duen 13. emakumea bihurtu da. Durangoko Azokari dagokionez, 48. edizioaren kartel iragarlea Itziar Okariz donostiar artistak eskaini digu, originala oso.

*Alicia Munro
idazle kanadarra*

Itziar Okariz, berak diseinaturiko kartelarekin

Durangoko Azokaren aipamenak baina, gerra aurreko Pizkunde kulturalaren baitan, 1935. urteko uztail-abuztuetan, Bilbon antolatutako Liburu Erakusketa berezira garamatza, beste ekimen askoren antzera, gerrak desagerrarazi egin zuena.

Abian da “Euskal Liburuaren I. Erakusketa” Bilbon

Gerra pizteko urtebete eskas geratzen zela, 1935eko uztailaren 26an, *Euzkadi* egunkariak mezu itxaropentsu bat zabaldu zuen lau haizeetara, lehenengo orrialdearen lekurik deigarrienean, atera ere. Honako haxe irakur zitekeen sinadura bako idazkitxoan:

El nacionalismo vasco no descansa en actividad. Pasada una época de ajetreo político, en estos últimos tiempos de relativa calma los patriotas vascos se han lanzado de lleno a la acción cultural. Como consecuencia de este movimiento renacentista, la producción literaria vasca se ha intensificado enormemente en nuestros días.¹

Ekimena EAJko “Sabin-Etxia” batzokiak hartu zuen bere gain, eta hasierako asmoa urtero-urtero antolatzea izan zen. Egitasmoak ardatz nagusi bi zeuzkan: bateko, urtean urteko liburu berriak erakustea; eta, besteko, Etxeparerengandik hasita, euskal literaturaren aro eta obra nagusiak publiko zabalari erakustea. Hirugarren asmo bat ere bazegoen, hots, euskal editoreak omentzea: “Al mismo tiempo se quiere rendir un homenaje a nuestros beneméritos editores patriotas², que no regateando sacrificio alguno constituyen hoy en día un firme puntal de nuestro renacimiento”³. Aurrerago, erakusketa uztailaren 30ean zabalduko zela adierazten zen, hau da, Inazio Deunaren jaiaren bezperan.

¹ “I Exposición del Libro Vasco”, *Euzkadi*, 1935-07-26, 1. or.

² Lau alditan aipatzen da *patriota* hitza idazki laburrean.

³ “I Exposición del Libro Vasco”, *Euzkadi*, 1935-07-26, 1. or.

Hurrengo zenbakian, uztailaren 27an, berriro daragoio *Euzkadik* bezperako proposamenari. Badirudi, ekimenak oso harrera ona izan zuela; izan ere, ordurako, literatur obrak era esanguratsuan ugaldtu ziren euskal Parnaso txikian, eta lan horiek erakusteko premia sentitzen zen giro euskaltzaleetan. Esandako zenbakian, literatur ekoizpen itxaropentsu horren ale batzuk aipatzen dira: *La Nación Vasca*, *La Casa Solar Vasca*, *Por la Libertad Vasca*, *Bide Barrijak*, *Arrats Beran*, *Eusko olerkiak*... Idazleen artean, Arantzadi, Lauaxeta, Orixe, Lizardi, Aitzol, J. Antonio Agirre... bereziki aipaturik agertzen dira artikuluan, Pizkunde horren adierazle gisa: “La Exposición del Libro Vasco de Sabin-Etxia será una demostración de que en estos últimos años los nacionalistas vascos no nos [sic] hemos pasado haciendo *números de zarzuela*”⁴.

Hilaren 28ko zenbakian, *Euzkadik* argitaletxe eta kultur erakundeei opetsiko die leku nagusia. Lehenengoan artean, honakook azpimarratzen dira artikuluan: Verdes Atxirika (Bilbo), Lopez Mendizabal (Tolosa), Zabalkundea eta Leizaola (Donostia), Elosu (Durango)... Erakunde kulturaleri gagozkielarik, beren-beregi aipatuko ditu Jaungoiko-Zale, Euskaltzaindia, Euskaltzaleak eta Eusko Ikaskuntza. Era berean, adierazten da Inazio Deunaren egunean Euskalduna pilotalekuan egin ohi zen ekitaldian, liburu aukeratu batzuk salgai egongo zirela, baita orduko aldizkari zenbait ere: *Argia*, *Ekin*, *Poxpolin*...

Euskal kulturaren duintasuna/bikaintasuna erakusteko go-goia ere, handia zen antolatzaileen artean, euskal kultura –bereziki, euskal literatura– gutxietsita ikusten zutelako Euskal Herriko giro eta alderdi askotan:

La velada en nuestros locales el día 30, por la noche, con la conferencia de *Lauaxeta* y su parte de música y bertzolaris, promete ser un acontecimiento. Nuestro pueblo ese día, como en los sucesivos en que se celebre la

⁴ “Batzoki Sabin-Etxia. I Exposición del Libro Vasco”, *Euzkadik*, 1935-07-27, 1. or.

exposición, debe dar un mentis rotundo a las acusaciones gratuitas que en todo tiempo han lanzado contra él sus enemigos.⁵

Erakusketaren zabalkundea

Inaugurazio egunean, lehenengo orrialdeko idazkiaz aparte, sinadurarik gabeko artikulua bat agertuko du *Euzkadik* (“Bost-Begi. Euzkel-idaztiak”), oraingoan euskara hutsean. Artikuluan, *El Pueblo Vasco* egunkarian eta giro monarkikoetan erakusketaren eta, orokorrean, euskal literaturaren inguruan nagusi ziren aurreiritziei erantzun gura izan zieten *Euzkadiko* euskaltzaleek:

Erregetarren esamesak eztauskue bururik mintzen, orre-gaitik eztautsegu jaramonik egiten, baña oraingoan eurai gagokioez. *No sabíamos que la literatura vasca tuviese*. Klasikorik eztaukogula dinosku. *Sería curioso conocer una antología de esos clásicos que se nos descubren ahora*. Itz oneik eta beste bost idatzi egin dauz idatzi Bilbo'ko izparringi orrek [*El Pueblo Vasco*]. ¡Eta ikeratuta gagoz!⁶

Euzkadik seriotasun gehixeago eskatzen diote *Ledesma-txaidean* argitaratzen zen egunkariari, eta euren buruari galdetzen diote ez ote diren klasiko, *Axular*, Mendiburu, Etxeberri, Etxepare, Mogel, Añibarro, Fr. Bartolome, Iztueta, Elizanburu, Barbier... Bide beretik, *Euzkadik* orduko klasikotzat jotzen ditu Eguzkitza eta Iraizoz idazle garaikideak:

Baña beste gauza bati gagokioazan: Erregetarrai etxake atsegin izan euzkel-idaztiaren ikusketa. ¿Zegaitik? Eurek eztaikielako egin olakorik. ¡Ezta urrik emon be! Batzokietan ardaa baño eztogula edaten-edo uste dabe. Orrek poztuten dauz! Baña arda-edan ez-eze beste gauza asko ta eder egin daruaguz! Abertzaletasunari zor yakoz berein

⁵ “En Sabin-Etxia. I Exposición del Libro Vasco”, *Euzkadi*, 1935-07-28, 1. or.

⁶ “Bost-Begi. Euzkel-idaztiak”, *Euzkadi*, 1935-07-30, 12. or. Ikusi, era berean, “Beocios Modernos. Los monárquicos contra el libro” (*Euzkadi*, 1935-07-30, 1. or).

liburu, aldizkingi, edesti-idatzi eta abar. Eta orain ikusi al izango dira lan eder orreik. ¡Erregetarren bildurra! Basoan dantzan egitea laketuko leuskigie, baña besterik ez. [...] Poz-pozik gagoz! Erregetarrendik besterik eztaikegu itxadon. ¡Euzkel idatziai daukotsen gorrotoa! Nor bere zo-roak darabil...⁷

El desguace del "Mauretania"

BEGOSIOS MODERNOS
Los monárquicos, contra el libro

En adelante se debe considerar que solo a los que se dedican a la explotación de los recursos de la tierra, y no a los que se dedican a la explotación de los recursos del libro, se les debe considerar como verdaderos productores de riqueza. Los que se dedican a la explotación del libro, y no a la explotación de la tierra, son los que se dedican a la explotación de los recursos de la tierra, y no a los que se dedican a la explotación de los recursos del libro.

Hoy, en Sabin-Etxia

A los señores y señoras de la tierra:
Recomendamos de la
EXPOSICIÓN DEL LIBRO VASCO
Categoría única
"BIBLIOTECA VASCA"
IBERIANAY STEFAN
"Cataluña"

Artículo del periódico "El Mundo" de Madrid.

HOY, EN SABIN-ETXIA

Inauguración de la I Exposición del Libro Vasco

Los señores señores y señoras de la tierra, en adelante se debe considerar que solo a los que se dedican a la explotación de los recursos de la tierra, y no a los que se dedican a la explotación de los recursos del libro, se les debe considerar como verdaderos productores de riqueza. Los que se dedican a la explotación del libro, y no a la explotación de la tierra, son los que se dedican a la explotación de los recursos de la tierra, y no a los que se dedican a la explotación de los recursos del libro.

Victimas de un choque

Los señores señores y señoras de la tierra, en adelante se debe considerar que solo a los que se dedican a la explotación de los recursos de la tierra, y no a los que se dedican a la explotación de los recursos del libro, se les debe considerar como verdaderos productores de riqueza. Los que se dedican a la explotación del libro, y no a la explotación de la tierra, son los que se dedican a la explotación de los recursos de la tierra, y no a los que se dedican a la explotación de los recursos del libro.

Euzkadi, 1935-08-30, 1.or.

Inaugurazio ekitaldia jendetsu ere jendetsua izan zen, eta agintari zein politikari ugari bertaratu ziren Sabin Etxera: Luis Arana Goiri, Jose Horn y Areiltza, Heliodoro de la Torre, Manuel Robles Arangiz, Jose Antonio Agirre... Ekitaldia EAJko BBBko kultur arduradunak, Agirregoitia jaunak, zabaldu zuen⁸.

⁷ *Ibidem*, 12. or.

⁸ “[...] el más digno y noble certamen que un pueblo puede exponer es el del libro, porque en el libro –añadió–, o mejor dicho en los libros se recogen con cuidado, para transmitirlo a la posteridad, todo lo que los hombres piensan, y todo lo que saben en orden a la religión, historia, literatura y

Jarraian, Estepan Urkiaga *Lauaxetak* “Bibliografía Vasca” ize-neko hitzaldia eskaini zuen, eta amaieran Jose Horn Areiltza diputatuak hitz egin zuen. Hurrengo egunean, uztailaren 31n, *Euzkadi*k portadan eta 3. orrialdean, horri buruzko informazio zabala eskaini zuen, eta bertan ikus dezakegu erakusketaren argazki bakanetariko bat:

Euzkadi, 1935-07-31, 3. or.

Azokaren lehenengo egunak arrakastatsu ere arrakastatsuak izan ziren: “Está siendo visitadísima la I Exposición del Libro Vasco”⁹. Aurrerago, puntu biri heltzen die *Euzkadi* egunkariak bere lehenengo orrialdean; izan ere, ikusleak ez ezik, erakutsitako liburu eta dokumentuak ere gehituz zihoazen:

Ciñéndonos por ahora a lo se ha hecho, hemos de repetir que el éxito actual rebasa todos los cálculos, tanto

poesía; en una palabra, en el libro vibra el pensamiento vivificador de todo un pueblo en marcha hacia la ruta de su emancipación y bienestar” (*Euzkadi*, 1935-07-31, 1. or.).

⁹ “En Sabin-Etxia. Gran éxito de la I Exposición del Libro Vasco”, *Euzkadi*, 1935-08-01, 1. or.

en la asistencia de público como en la exhibición de obras, pues se reciben constantemente nuevas joyas bibliográficas cedidas por los particulares, deseosos de prestar su concurso a esta magna obra de amplia cultura, que tan alto pone el prestigio del nacionalismo vasco.¹⁰

Egun berean, “Euskal Orria”-n, Uribitarte´tar Ibonek, euskaldun askoren euskararenganako nagikeria salatu eta gero, animatu egiten ditu euskaltzale guzti-guztiak erakusketara joan daitezen. Izan ere, Uribitartek dioenez, bertara azaltzen denak *irakurgai ederdu idazti txukunak, baita olerkidun idazti begikuak* aurkituko ditu. Gero, erakusketako idazleen zerrenda sailkatu moduko bat damosku:

“Altuna, Larrakoetxea, Manterola, Zamarripa ta abarren ipuin-idazti begikuak, antxe ikusi leikez.

Zabala-Arana, Arriandiaga, Azkue, Olabide, Eguzkitza, Manterola, Belaustegi, Markiegi, Ormaetxea, *Barrentsoro*, Arrutza, Agirre´tar Domeka, ta abar ta abarren era guztijetako irakurgaidun idazti aldintsubak be, antxe ikusi leikez.

Lauaxeta, Orixe, Lizardi, Jautarkol, Arrese-Beitia, Arrese´tar Emeteri, *Satarka, Aizkibel*, eta beste olerkari jayo askoren olerki-idazti txukunenak be, antxe ikusi leikez.

Antxinako aldijetan idazti ixan ziran idazti aldintsubak be, antxe dagoz. Antxe, *Axular*, Etxepare, Etxeberry, Lizarra, Araneder, Elizanburu, Joanategi, Mogel, Mendiburu eta abar ta abar be, antxe...¹¹

Hitzaldiak azokan

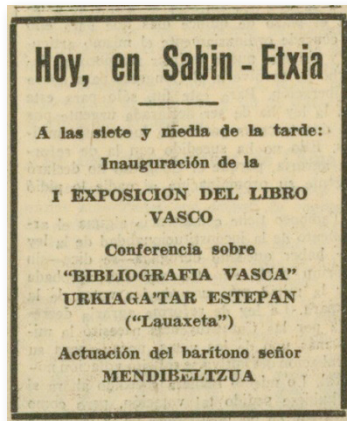
Esan beharra dago Liburu Erakusketa nahikotxo luzatu zela denboran, uztailaren 30etik (asteartea) abuztuaren 11ra arte (igandea) iraun zuen eta. Azken igandean, gainera, gaueko

¹⁰ *Ibidem*, 1.or.

¹¹ Uribitarte, Ibon: “Zaindaria´ren jaya” (Gayak), *Euzkadi*, 1935-08-01, 10. or. Mantxetan “Iralla 1 Eguena” agertzen den arren, argi dago inprenta-hutsa dena.

24:00ak egon zen zabalik, ahalik eta jenderik gehien joan ahal izan zedin. Hamahiru egunotan hainbat hitzaldi antolatu ziren, eta bertan orduko kultur eragile esanguratsuenetariko batzuek hartu izan zuten parte. Osagarri eta aringarri modura, musika kontzertu batzuk ere antolatu ziren¹².

Arestian esan dugun moduan, lehenengo hitzaldia Estepan Urkiaga *Lauaxeta* gazteak eman zuen zabaltze-egunean bertan: “Bibliografía Vasca”. Lauaxetak parte aktiboa hartu zuen erakusketaren antolakuntzan, eta arin-arinka ibiltzeagatik egin-dako akatsak onartu egin zituen. Edozelan ere, berak esan zuenez, lehenengo erakusketa horren helburu nagusia hurrengoetarako zimenduak jartzea zen, baita orduko euskaltzaleengan liburuarekiko interesa piztea ere. Era berean, Lauaxetak komentatu zuen antolatzaileen asmoa erakusketa iraunkor bat finkatzea zela, eta liburuaren alde egin zitekeen gauzarik garrantzitsuena zera zela: liburuak erostea eta irakurtzea.

Euzkadi, 1935-07-30

¹² “En Sabin-Etxia. Visite la I Exposición del Libro Vasco. Hoy, a la hora del café, concierto por destacados cantantes y Banda de txistularis” (*Euzkadi*, 1935-07-31, 1. or.).

Gero, euskal literaturaren ibilbide historikoa (XVI. gizaldian, Etxeparerekin hasi eta Azkuerenganaino) egin ostean, honako itaun hauxe egin zion bere buruari Laukizko olerkari-kazetari gazteak:

Hemos llegado a un momento en que cada uno de nosotros se pregunta: ¿Qué cultura tienen hoy el País Vasco? ¿Qué puede hacerse para elevar el nivel cultural de nuestro pueblo? ¿Los vascos nacionalistas tienen que dedicar más atención a la literatura euzkérica que a divulgar nuestras peculiaridades en lengua castellana?¹³

Erantzun modura, Lauaxetak argi utzi zuen euskal liburuak zeukan babes-beharra, eta beren-beregi zuzendu zen bere lagun jeltzaleei, liburu eta aldizkari gehiago erosteko adoretuz:

Todos los Batzokis y centros nacionalistas deben estar suscritos a las revistas y periódicos que se publican en Euzkadi; en todos ellos deben comprarse los libros vascos, porque en ello reside únicamente la ayuda al escritor. El autor que vende un libro publica otro; si no, no.¹⁴

Bestelako proposamenak ere egin zituen poeta gazteak: liburu erakusketa lokalak antolatzea, tokian tokiko baliabideak (liburutegi publikoak, pribatuak...) erabilita; liburu erakusketa ibiltariak prestatzea... Bat-batekoa izateko, mamitsu ere mamitsua izan ei zen Urkiagaren hitzaldia zabalkunde egunean.

Bigarren hitzaldia Isaac Lopez Mendizabalena izan zen: "Historia del libro y de las imprentas en nuestro pueblo". Abuztuaren 3an izan zen eta, kasuon ere, aurkezlea BBBko Kultur Kontseiluko lehendakaria, Agirregoitia jauna, izan zen. Hurrengo

¹³ "En Sabin-Etxia. I Exposición del Libro Vasco. La conferencia de don Esteban de Urkiaga con motivo de la inauguración oficial", *Euzkadi*, 1935-08-02, 1/3. or.

¹⁴ *Ibidem*, 3. or.

egunean, *Euzkadik*, labor zurrean¹⁵, “Una interesante conferencia de don Isaac López Mendizabal” titulupean zera zioen: “Un estudio detallado de las publicaciones vascas, la historia de la imprenta en Euzkadi, los trabajos literarios. Todo ello sirvió para demostrar la cultura profunda del señor López Mendizabal”¹⁶.

“Gayak” bere talaiatik, Uribitarte´tar Ibonek ere iruzkindu zuen Lopez Mendizabalen hitzaldia. Edozelan ere, *Poxpolin* ume-aldizkariaren egoera larria hizpide hartuta, euskal liburua-aren inguruan sumatzen zen irakurle-falta nabarmena salatu zuen, egun batzuk lehenago Lauaxetak esandakoari jarraituz:

Poxpolin ilten ba-da, irakurlerik eztaukagulako ixango da, ta ez T.B.O. baño maxagua dalako. Euzkel-idaztijek ugarituko ba-dira, euzkel-irakurliak biar dira. Euzkel-izparringiak geituko ba-dira, euzkel-irakurliak biar dira. Eta euzkel-irakurlerik ezpa-dago, euzko-abertzaletasuna zustraitu barik dagolako da. Euzkereari baño gaztelarren izkuntzeari arrera obia egiten jakalako... Euzkerearen zabalgundea egiten diñardubenai, txaluen ordez, makillada garratzak emoten dakijezan askotxu dagozalako...¹⁷

Hirugarren hitzaldia abuztuaren zazpian izan zen, eta Jose Antonio Labayen jaunak eman zuen. Euskal antzerkiaz jardun zuen tolosarrak Sabin Etxea batzokian. Hona hemen, hitzaldiaren izenburua: “El teatro vasco, su historia, su desarrollo”. Hurrengo egunean, Telesforo de Arantzadi antropologoaren txanda izan zen, eta haren hitzaldiaren izenburua honakoa izan zen: “Historia Natural del País Vasco”.

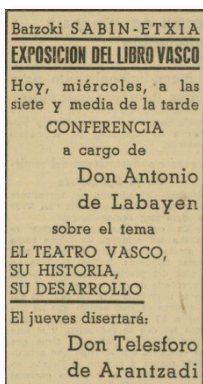
¹⁵ “Por eso rogamos encarecidamente a nuestros lectores nos perdonen que por lo avanzado de la hora y falta de espacio la aplacemos [hitzaldiaren erresena] hasta el próximo número” (*Euzkadi*, 1935-08-04, 1. or.).

¹⁶ *Ibidem*, 1. or.

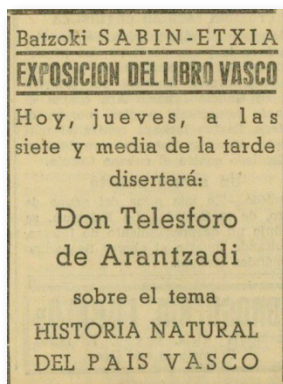
¹⁷ Uribitarte, Ibon: “Euzkel-idaztijek” (Gayak), *Euzkadi*, 1935-08-03, 10. or. Manxetan “Iralla 3 Larunbata” agertzen den arren, argi dago inprenta-hutsa dena.

Euzkadi, 1935-08-03

Euzkadi, 1935-08-07

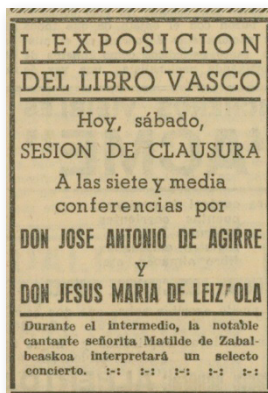

Euzkadi, 1935-08-08

Klausurako hitzaldirako Jose Antonio de Agirre eta Jesus Maria de Leizaola iragarrita bazeuden ere, azkenean Leizaolak ez zuen joaterik izan eta azken hitzaldia Jose Antonio Agirrek eman zuen, Agirregoitia jaunak aurkeztuta. Agirrereren berbal-dia, espero zitekeenez, kutsu kulturekoa izan zen:

“La conferencia del diputado bizkaino contituyó un éxito más en su dilatada carrera. [...] Con palabra serena, tal vez como nunca, el señor Agirre hizo un elogio cumplido, interesante, de nuestra cultura patria. Nos complacemos en subrayarlo, porque él ha cerrado la Exposición con broche de oro”¹⁸.

Handik hiru egunera, Ibon Uribitar-tek Agirrereren hitzaldiaren iruzkina egin zuen “Gayak” bere atalean, eta

Euzkadi, 1935-08-10

¹⁸ “La I Exposición del Libro Vasco”, *Euzkadi*, 1935-08-11, 3. or.

hiru ardatz nagusi idoro zituen handik lasterrera lehendakari bihurtu zen hizlariaren berbaldian¹⁹.

Agirrek, hasieran, hizkuntzaren garrantzia azpimarratu zuen. Uribitartek dioskunez, *geure ele maitia* behin baino gehiagotan aitatu eban; eta, konparaketa bat erabilita, honakoa gehitu zuen, politikari bilbotarrak esandakoa laburbildurik: “Aberrija´rentzat abendelia, gixonarentzat arimea baxen bearekua da ixan be”.

Euskaraz idaztearen garrantzia izan zen Agirreren hitzaldia-
ren bigarren ardatza. Idazkiak, datozen lekutik datozela, berez dirateke onuragarriak euskal kulturarako. Izan ere, abertzaleek ez eze, gainontzeko euskaldunek ere euren betebeharra lukete euskal kultura propioaren eraikuntzan, euskaldun guzti-
guztiok jarri behar genukeelako geure hondar-alea euskal kul-
turaren garapenean²⁰. Agirreren berbak bere eginez, honakoa diosku Uribitartek: “Era orretara guztijok oldoztuko ba´gendu, idazten dan baño geyago idatziko litzake, baita irakurten do-
gun baño geyago irakurri be”²¹.

Berbaldiaren hirugarren ardatza ikastolak izan ziren, eta he-
men Agirrek ikastola-sare sendo baten premia aldarrikatu
zuen, *euzkotarron ardurarik aundijena, ta garrantzitsubena
be, ikastola-arauzkua* sortzea zela azpimarratuz. Eta Agirrek,
askoren pentsamenduaren kontra, argi utzi zuen hori egiteko
ez zela itxaron behar aberriaren askatasuna lortu arte.

Erakusketaren amaiera: balantzearen ordua

Azken balantzea ezin baikorragoa izan zen: “La Exposición del Libro Vasco y sus organizadores de Sabin-Etxia no podían

¹⁹ Uribitarte, Ibon: “Sabin Etxia´n”, *Euzkadi*, 1935-08-13, 12. or.

²⁰ Hona hemen Uribitarteren iruzkintxoak: “Eta ori dala-ta, euzkerea idatzi ta zabalduten dabilzanai, areyorik aundijenak ba-lira be, arrera ona egin biar yakela esaten eban, geuk zoruntsu ikusi gura dogun aberriaren gogua landu ta aberastuten dabilzan areyuak dirala-ta” (*Ibidem*, 12. or.).

²¹ *Ibidem*, 12. or.

haber soñado mayor éxito”²². *Euzkadi* egunkariak biziki zoriondu zituen antolatzaileak eta Sabin Etxeko Zuzendaritza taldea; eta Bermeon batuta zeuden ikasle euskaldunek ere telegrama bat bidali zuten erakusketarekin bat eginez: “Reunidos delegados de la Federación de Estudiantes Vascos en Bermeo, felicitámosles éxito I Exposición Libro Vasco. El presidente”. “Euzko Ikaslien Batzarra” eta Liburu Erakusketa egun berean amaitu ziren.

Erakusketa ixten den egunean, Lauaxetak artikulu bat idatzi zuen *Euzkadin*²³, eta bertan balorazio bat eskaini zien orduko euskaltzaleei: “Hemos llegado al final. Día tras día, en los salones de Sabin-Etxia se han expuesto los mejores libros que enaltecen y honran nuestra cultura”. Ahaleginduko gara Lauaxetak artikuluan jalgitako ideia nagusiak laburbiltzen:

- a) Herri batek ezin dio bizkarra eman bere kultura propioari.
- b) Euskal kultura modu zabal batean ulertu beharra dago, eta horretan ahalegindu gara.²⁴
- c) Arrakastatsua izan da ekimena.
- d) Munarri garrantzitsua izan da Erakusketa euskal kulturarako.²⁵
- e) Argitaletxeek eta euskal erakunde kultural gehienek ondo erantzun dute.
- f) Eregi dezagun brontzea baino iraunkorragoa izango den proiektu bat.²⁶

²² *Euzkadi*, 1935-08-11, 3. or.

²³ *Lauaxeta*: “I Exposición del Libro Vasco”, *Euzkadi*, 1935-08-11, 1. or.

²⁴ “Sin dejarnos llevar de partidismos, porque han cabido en un mismo lugar las obras de Campión junto a las de Balparda. No regateamos talento a nuestros contradictores. Junto a los versos maravillosamente bellos de Lizardi ostentaban sus claridades romanas los de Basterra. A nuestro juicio, no riñen batallas las obras de Moret con las de Arana y Goiri”, *Ibidem*, 1. or.

²⁵ “La Exposición marca una pauta. En las páginas de esas obras puede la juventud sentir una inquietud, la llamada del pensamiento cultural vasco”, *Ibidem*, 1. or.

²⁶ Horazio erromatar poetaren olerki-lerro batekin amaitzen du Lauaxetak

Handik lasterrera, esker oneko idazki bat argitaratu zuten erakusketaren antolatzaileek. Idazki horretan, erakusketak izan zuen beste helburu garrantzitsu bat aipatzen da, salmentei zegokiena, hain zuzen ere: “Al mismo tiempo participamos a quienes hicieron pedidos de libros en los días en que estuvo abierta dicha Exposición, que dichos pedidos han sido cursados y que por tanto dentro de pocos días podremos darles la noticia de que han llegado a nuestro poder”²⁷.

Liburu Erakusketa Nagusiak kinatuta-edo, hurrengo egunetan *Euzkadiko* orrialdeetan, ugariak ere ugariak izan ziren liburuei buruzko aipamen iruzkin eta artikuluak. Aipaturiko liburuetarikoz batzuk honakook izan ziren: “Idazki barriak”²⁸ (*Euskalerriren Yakintza*); “Gayak”²⁹ (*Pisia*); “Tantotxoa”³⁰ (*Poxpolin* ume aldizkaria); “Idazti barriak”³¹ (*Elerti-ziar, Errenderi Abaren olerkiak, Zumalakarregi Poematxoa, Pisía, Euskalerriren Yakintza...*); “Gayak”³² (*Olerkiak*); “Erri jakintzea”³³ (*Euskalerriren Yakintza, Atzegunak*); [Iritzia]³⁴ (*Euskalerriren Yakintza*)...

bere artikulua: “Nuestros escritores de ayer y hoy han repetido el famoso verso del poeta romano: Exegi monumentum aere perennius”. Hona hemen poemaren lehenengo lerroak: “Exegi monumentum aere perennius / regali que situ pyramidum altius, / quod non imber edax, non Aquilo inpotens / possit diruere aut innumerabilis / annorum series et fuga temporum” (Horazio, *Odak*, III, 30). “Borontze baño betikorrago / oroigailu bat det eraiki nik, / ta piramideen errege-zoru / bezin jaikia: ez euri-gorritz, / ez ipar mekoz eratx eziña, / ez urte-lerro zenbatu gaitzak, / ez aldi txarren iges-bearrak” (Aita Santi Onaindiaren itzulpena, *Olerti*, 1969, III-IV, 62-69).

²⁷ “Batzoki Sabin-Etxia. I Exposición del Libro Vasco”, *Euzkadi*, 1935-08-15, 1. or.

²⁸ Erredadakzioa: “Idazki barriak”, *Euzkadi*, 1935-08-09, 10. or.

²⁹ Urribitarte, Ibon: “Gayak”, *Euzkadi*, 1935-08-11, 12. or.

³⁰ *Uzturre*: “Poxpolin”, *Euzkadi*, 1935-08-11, 12. or.

³¹ Erredadakzioa: “Idatzi barriak”, *Euzkadi*, 1935-08-18, 12. or.

³² Urribitarte, Ibon: “Gayak”, *Euzkadi*, 1935-08-18, 12. or.

³³ Garro, Bernardo: “Erri Jakintzea”, *Euzkadi*, 1935-08-25, 12. or.

³⁴ *Lauaxeta*: “Euskalerriren Yakintza”, *Euzkadi*, 1935-08-25, 1. or. Ikusten dugunez, R. Mª Azkue handiaren *Euskalerriren Jakintza* obra gogoangarriari arreta berezia jarri zioten orduko idazle-kazetariek.

Amaiera gisa, hona hemen, Bittor Gaubeka inprenta gizon eta editore handi bermeotarrak Erakusketa Nagusiaren kariaz eginiko gomutakia³⁵:

EUSKO-IDAFTIJA'REN
Lenengo Erakusketea
1935-gaŕen Garila-Dagonila

GOMUTAKIJA
Lagunik onenatarikua idaftija dozu,
nai dozunian dei-egifen oautsazu eta
gura dozunian itxi.

Eguraldija atsegiñez igazteko adizki-
derik bikaŕena idafti on bat dozu.

Idazlari batek Gixabatzari emon leiki-
jon ondasunik andijena idafti on
bat a.

Idafti onak, safiŕan, gixakume adiz-
diak baŕo obiaguak dira.

Zure adizkide onakaz batera idafti
onak biltzen ba-ozuz zorijontsuba
ixango zara.—(Gaubeka'taf Bitor).

EUSKEL - IDAFTIJAI LAGUNDU
Euzkerea'ren lofatsik ezaugafijena eta
euspenik senduena euzkel-idaftija da.

Euzkel-idaftija daguan tokijan Euz-
kerea bixi da.

Euzkeldunok ludi osuan edatu daike-
gun oyurik zolijena idafti-bifaftex
dagikegu.

Euzkerea'rentzako osakirik bixijena
eta obiena euzkel idaftijak diraz.

Idafti-idazliak mategafi ixan baf do-
guz, euren ixenak aintzagafijak dira,
batez be Euzkel-idazliak guretzako
gustiz goralgafijak ixan baf dira.

Euzkel-idazlia goraldu eta maŕetuko
dozu bere idafti bat erosijaz.
(Gaubeka'taf B.).

Euzkadi, 1935-08-03, 10. or.

³⁵ Erredakzioa: "Euzko-Jakintza-Astia. Euzkel-Idafti-Erakusketea", *Euzkadi*, 1935-08-03, 10. or.

Brontzea baino iraunkorragoa izateko jaio zen ekimen garrantzitsu hori gerra zitalak moztu zuen, ankerki moztu ere. Hogeita hamar urte geroago, 1965eko Domu Santu egunean, Durangok Santa Mariako elizpean hartu zion testigua Sabin Etxeari, apal eta xume, baina bokazio berberarekin. Aurton, Durangoko Azokak bere 48. edizioa ospatuko du Landako bere egoitza ofizialean, Durangok euskal kulturari opetsitako eraikin zabal eta ederrean.

Landako: Durangoko Azokaren egoitza nagusia gau egun

Une egokia, beraz, Landakotik, samurtasunez, atzerantz begiratzeko, eta orain dela laurogei urtetsu Bilbon egin zen “I Exposición del Libro Vasco” erakusketa apaltxoa bere ingurumarian –orduko baldintza gogorretan– baloratzeko. Esan gabe doa, holako ekimen xumeetan izan ohi dutela oinarri gerora sortutako proiektu mardul askok.

Euskal liburugintzak eta euskal literaturak azken urteotan izan duten gorakada nabarmena ukatu barik, komeni da azpimarratzea Sabin Etxeko erakusketaren inguruan plazaratu ziren erronketariko batzuek iraun dirautela gaur egun ere: euskarren lekua Euskal Herriko kulturari; aurreiritziak euskal kultura-

ren inguruan; argialetxeen nahi eta ezinak³⁶; aldizkarien egoera badaezpadakoa; irakurle kopuru urria... Durangoko Azokak baina, urtero, baikortasunerako zantzuak erakusten dizkigu. Asko gelditzen da egiteko, baina egin dena ez da gutxi; eta lorpen horien inguruan on dateke gerra aurreko aitzindariak gogoratzea.

Domu Santu egunez³⁷
Iñaki Sarriugarte Irigoien

³⁶ Puntu horri dagokionez, interesgarria da lerrook idazten gaudela, Jon Kortazarrek argitaraturiko artikulua: "Liburuaren munduan itzulika, *El Correo*, 2013-10-30, 49. or.

³⁷ Durangoko Azoka abiatu zeneko 48. urteurrenean.